

Hjälp tornseglarna - Skapa nya boplatser!

Tornseglare behöver håligheter i byggnader för att kunna häcka.

Externa holkar. På ett bostadshus perfekt placerad längst uppe precis under den överhängande takfoten.

Foto: Wolfgang Schreiber.

Integrerad holksten.

Foto: Jochem Kühnen.

Vid nybyggnation:

→ bäst med holkstenar integrerade i fasad och under tak

Bygga nytt? Bygga hållbar stadsmiljö, faunavänligt för biologisk månfald? På samma sätt som du kan skapa gröna tak, gröna väggar eller installera ett insektshotell kan du också planera för boplatser för tornseglare!

På äldre hus som saknar lämpliga boplatser:

→ utvändiga holkar

Ett bra tillfälle att sätta upp holkar är i samband med renoveringar när det finns byggnadsställning. Annars behöver man ofta hyra skylift för att nå tillräckligt högt upp. För att sätta upp holkar behövs tillstånd av hyresvärden eller husägaren.

Hämta råd hos en tornseglarkunnig inför uppsättandet – lösningen behöver anpassas eftersom förutsättningar för etablering av häckande tornseglare varierar från plats till plats.

EXTERNA HOLKAR

Om boplatser inte kan integreras i fasaden kan man montera holkar utvändigt.

Holkar kan köpas i olika material.

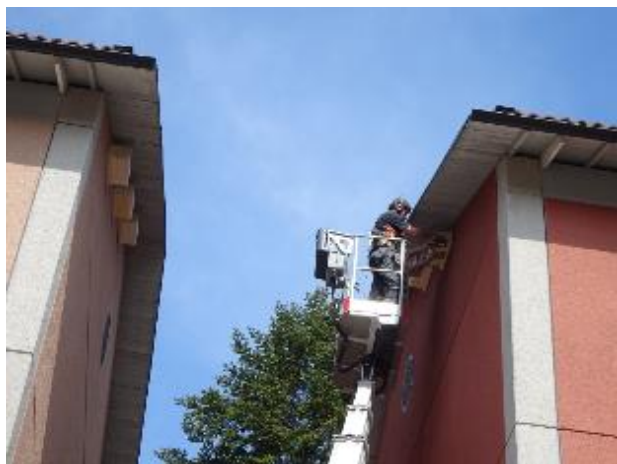
Eller enkelt byggas själv av virke. Använd bra virke och häng holkarna direkt under takfoten så att de är skyddade från sol och regn. På så sätt håller holkarna längre, vilket är viktigt eftersom tornseglare ofta väljer en boplatst för livet och använder samma bo under hela sitt liv.

*Holkar i träbetong på en byggnad i Belgien.
Foto: Martine Wauters*

När ladutak läggs om ersätts ofta takpannor med plåttak som inte ger utrymme för tornseglare. Detta kan lätt åtgärdas genom att sätta upp holkar. Foto: Erik Thomke

Holkar monteras på bostadshus i en bostadsrättsförening i Uppsala. Foto: Debora Arlt

Uppsättning av holkar på en skola i Danmark. Foto: Jesper Toft

Tornseglare har flyttat in: på väg in i holken.
Berlin. Foto: Klaus Roggel.

Lyckad häckning! Två nästan flygfärdiga ungar
kikar ur en holk. Foto: Klaus Roggel.

Holkar av virke eller träbetong kan köpas hos t.ex.:

Naturbutiken: www.naturbutiken.se, Vivara: www.vivara.se
Schwegler, Tyskland: www.schwegler-natur.de/vogelschutz/
Hasselfeldt, Tyskland: https://www.nistkasten-hasselfeldt.de/Vogelkaesten_Mauersegler
Nat'h, Frankrike: <https://nat-h.com/categorie-produit/martinet/>

fler exempel kan hittas här:

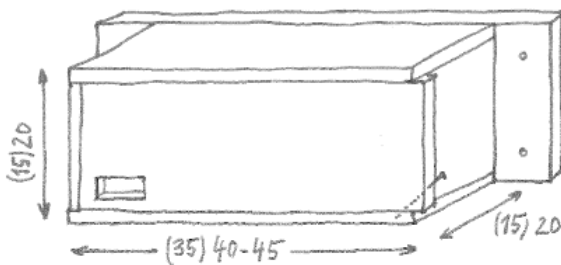
<https://www.swift-conservation.org/Shopping%21.htm>

<https://mauerseglerchutz.wordpress.com/ersatznistplatze/ersatznistplaetze-mit-nistkaesten/>

Du kan också fråga ett lokalt snickeri om de kan bygga holkar efter ritning. Eller:

Snickra holkar för tornseglare själv:

Det finns många varianter på tornseglarholkar. De allra flesta baseras dock på liknande mått. En bra standarddesign för en tornseglarholk är denna:

Optimala mått är en
längd på 40-45 cm,
höjd 15-20 cm, b
redd 15-20 cm.

Mått och design kan anpassas
beroende på var holken ska sättas
upp, men bör helst inte under-
skrida längd 35, höjd 12, bredd 15.

Hålet placeras långt ute nära ena sidan eftersom tornseglare letar efter mörka boplatser. Hålet placeras nära botten och ska gärna vara avlång (med avrundade hörn eller rektangulärt). Längden på hålet kan variera men bör vara minst 6 cm. Med en höjd på 3 cm kan man "stänga ut" stare.

Fler ritningar finns på nätet, t.ex. på <https://biotopia.nu/tornseglarholk-ritning/>
eller <https://catalog.lansstyrelsen.se/store/23/resource/119>

Instruktioner:

- Använd bra virke för att holkarna ska kunna hålla längre. t.ex. ytterpanelbrädor, 22 mm tjock.
- Såga upp alla delar enligt mått. Borra eller såga upp ingångshålet.
- Förborra skruvhål i yttre delar (för att brädorna inte ska spricka).
- Montera ihop holken med träskruv, ohyvlad sida ska vara inåt.

Rätt plats:

Längst uppe direkt under eller strax nedanför takfoten. Det är där tornseglarna ofta letar hål. Det kan också vara längs takfallen vid gaveln. **Minimumhöjd 4 meter över marknivå**, men gärna 6 meter eller högre. **Fria inflygningsmöjligheter:** 3-5 meter framför och nedanför holken ska det inte finnas hinder (träd, ställningar, ledningstrådar eller liknande) eftersom tornseglare behöver fritt utrymme för att flyga in till boplatsen underifrån och vid utflygning behöver de ett par meter att falla och få vind under vingarna.

Undvik placering ovanför fönster, balkong och uteplatser. Tornseglare är renliga och det är sällan man ser spillning vid inflygningsöppningar och under bon. Men om en boplats tas över av en annan fågelart kan det samlas spillning nedanför boet. Undvik även att sätta upp externa holkar utan utrymme ovanför så att inte duvor kan bygga sitt bo ovanpå.

Checklista - Boplats för tornseglare

Placering

- ☒ **Höjd:** Minst 4 meter ovanför marken, bäst längst uppe precis nedanför takkant.
- ☒ **Skydd:** Under takfoten som ger sol- och regnskydd. Installera inte på sydsidan - det kan bli för varmt i sol, ungarna söker frisk luft och riskerar att ramla ur boet i förtid.
- ☒ **Fri inflygning:** Inga hinder inom ett område ca. 3 meter framför och 3 meter nedanför.

Storlek, utseende, anordning

- ☒ **Mått:** längd 35-45 cm, djup/bredd 15-20 cm, höjd 15-20 cm.
- ☒ **Öppningshål:** avlångt med höjd 30(-35) mm, längd 60(-80) mm, nära ena sidan, nära botten.
- ☒ **Material för holkar:** obehandlat trä, träbetong.
- ☒ **Ytor:** Golvytan inuti och ytan på utsidan vid öppningen ska vara grov så att tornseglarna kan få fäste med sina klor.
- ☒ **Enskilda boplatser:** Boplatser ska vara separerade från varandra. Avstånd mellan ingångshål minst 40-50 cm.
- ☒ **Antal:** Det är bra att sätta upp flera boplatser eftersom tornseglare gärna häckar tillsammans i kolonier.

Underhåll

- ☒ **Ta inte bort boskålen** eftersom tornseglarna använder samma boskål under många år!
- ☒ Holkarna behöver inte rensas. Tornseglarna håller sin boplats ren.

Vill du veta mer kontakta

Tornseglarprojektet UOF BirdLife Uppland uppland.birdlife.se/fagelskydd/tornseglarprojektet/

Mått och design kan anpassas beroende på var holken ska sättas upp. Och vad tornseglarna föredrar. Det kan löna sig att bygga så likt tornseglarbostäder som är vanligt i området, dvs. håligheter i tornseglarna är van med. Till exempel, om de brukar häckar under takpannor kan det vara en ide att testa med en holkdesign som efterliknar kanten på ett tegeltak. - Detta var en lyckosam strategi vid ett takbyte:

För ovansidan av holkarna användes det takpannor som blev över från takbytet. "Jaaaaaaa nu flyttade tornseglarna äntligen in! De har letat i någon veckas tid (och stor sorg/oro från mig). Det är nu inflyttade tornseglare i alla holkar på huset utom en vad jag kunnat se. Mycket lättad och lycklig tornseglarhyresvärd ☺"

Foton: Helena Lilienberg

Uppsättning av holkar på skolor i Danmark. Nordvangsskolen i Glostrup, ovan, och Katrinedalsskolan i Vanløse till höger.

Foton: Jesper Toft

Holkar kan sättas upp på alla typer av byggnader. Mått och design kan anpassas för att passa in i holkarna varsamt för att smälta in i byggnadens fasad.

Kyrkor med sina höga torn och tak kan erbjuda bra platser för tornseglare:

Här smälter holkarna in mellan kragstenarna vid takfoten av tornet. Kyrka i Schweiz. Foton: Martine Wauters

På en annan kyrka har holkarna passats in under takfoten:

Kyrka i Schweiz. Foton: Martine Wauters

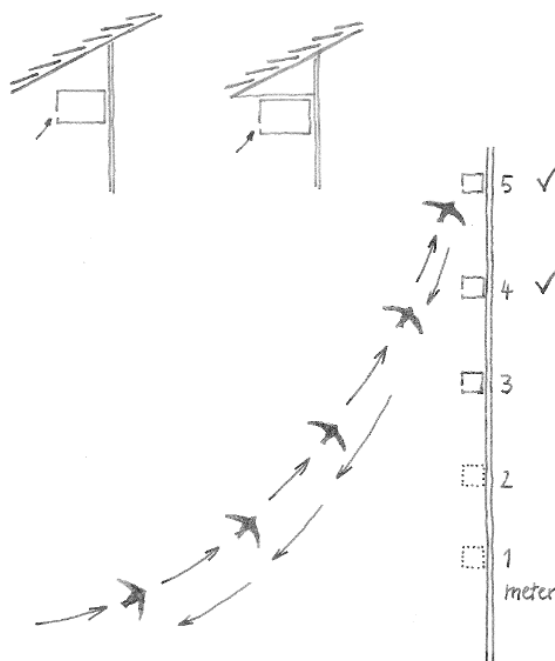
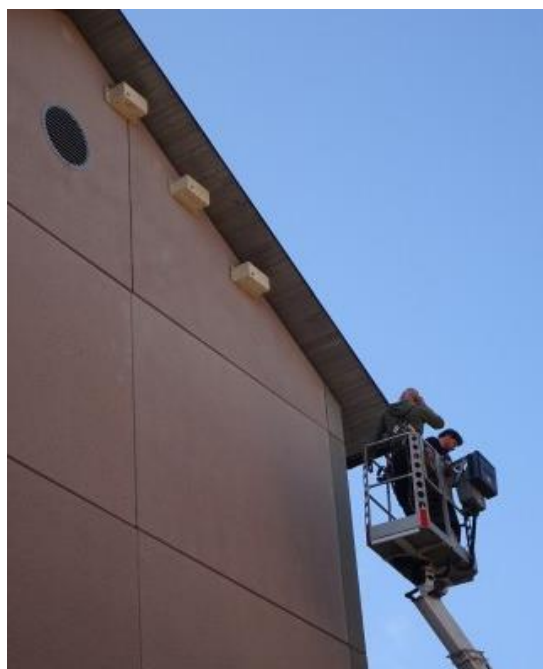
Rätt plats

För både integrerade boplatser och externa holkar gäller:

- Placera dem **längst uppe direkt under eller strax nedanför takkanten**. Det är där tornseglarna letar eftersom det är där de är vana att hitta hål på äldre hus. Det kan vara under takfoten, eller längs takfallen vid gaveln. För hus med platt tak är bästa platsen också strax nedanför takkanten.
- Minimumhöjd bör vara **4 meter över marknivå**, men gärna 6 meter eller högre.
- Det ska finnas **fria inflygningsmöjligheter** riktade mot öppen mark eftersom tornseglare susar direkt in i bohålet med hög hastighet och inte har någon möjlighet att väja för hinder (träd, buskar, ställningar, utrymningsstegar, tvättlinor, ledningstrådar eller liknande).

Undvik placering ovanför fönster, balkong och uteplatser för att undvika möjliga konflikter med de boende. Tornseglare är renliga och det är sällan man ser spillning vid inflygningsöppningar och under bon. Men om en boplatstas tas över av en annan fågelart, t.ex. gråsparv, kan det samlas spillning nedanför boet. Av samma anledning - sätt upp externa holkar utan utrymme ovanför, eller använd holkar med sluttande tak, så att inte duvor kan bygga sitt bo ovanpå.

Tornseglare behöver fritt utrymme för att flyga in till boplatsten underifrån och vid utflygning behöver de ett par meter att falla och få vind under vingarna, placera holken minst 4 meter upp:

Ett bra tillfälle att sätta upp holkar eller integrerade boplatser är i samband med renoveringar när det finns byggnadsställning. Annars behöver man skylift. Med en stega nå man upp 4-6 meter.

Foto: Debora Arlt

Kontakta gärna tornseglarprojektet Uppsala för ytterligare råd och vägledning:

<http://uof.nu/fagelskydd/tornseglare/>